

ČRNA NEBESA — ČRNA NEBESA

Boris Paš

Vem in tega sem se tudi ves čas zavedal, da mi nikoli nisi dajala nobenega upanja. Tudi ne gre za to. — Samo tako trpko in silovito sem se v tem trenutku spomnil nate.

(Iz pisma)

Tako te iznenada zaloti ob pogledu na čik, odvržen na stopnišču. Kakor neumito okno, razbrazdano od vijug pol stoletja onemoglo hli-pajočega in pol stoletja pobesnelo bijočega dežja, okno, ki zre na dvo-rišče in s perilom zavešena hodnika sosednje hiše, na hrupno spiranje školjk v straniščih, tekajočo otročad, zadirčne krike; kakor med strehami klina neba.

Nobene ure ni imel v sobi. Ob tisti kuhinjski mizi, ki je bila zdaj brez zamolklega prta, naga sredi požirajoče teme vsenaokrog, naga, da je bolelo, je na komolec oprt povešal glavo. — Že dolgo, morda pol ure, morda uro se ni Mihael zganil. — Vstal je in pri tem odrinil stol. Stal je. In je gledal, ko da ne gleda nikamor. Čeprav je celo večnost slonel pri mizi in prisluškoval, kako zunaj lopočeje vrata in po kam-nitem hodniku topotajo zdaj moški, zdaj ženski koraki, se duše na lesenih stopnicah, se približujejo in zamirajo, se znova samotni oglašajo, in prisluškoval govorjenju, glasovom življenja tam zunaj; čeprav ves čas ni ne delal ne mislil kaj drugega, je bil videti truden. Že dva dni se ni bril, morda zato.

V tej hiši, ki je v njej odrasel in ki se je bil vrnil vanjo, sam ne vedoč čemu, je postajal star, pri dvajsetih letih star, kot je stara umirala ona. Mrak — v jutrih ko nedonošena svetloba, opoldne žarko migljanje, ki ti razžira očesno sluz, popoldne težak ko čakanje in ko minute, ki se steko druga v drugo — se je jel, ko če potegne reka v vrtincih vodo na dno, gostiti, pretapljati v temo. — Hiša na oni strani je segla previsoko, da bi žarku dovolila vstop v sobo. Samo v poletnih opoldnevih je sonce, ko se je vzpelo najvišje, v ozkem trikotniku preklalo mizo. Zarisana sled je pričala o tej zmagi. — Ni prižigal luči; ni je potreboval, bila bi zgolj nepotrebna potrata denarja.

V tej sobi je lahko kašljal, ne da bi to koga motilo. V tej sobi je lahko živel v temi, ne da bi se to komu zdelo čudno. Tudi ves dan bi lahko ničesar ne jedel, tudi napil bi se lahko. Lahko bi pripeljal vlačugo. — Zazrl se je v predmet na mizi; prej, ko je sedel, ga je zakrival s telesom. Podrt na bok je vrtal v praznoto pritlikav šimpanz, majhna, puhasta stvarca. Predmet ali stvar je odvisna od okusa — kdo bi morda pripomnil: od jezikovnega čuta.

Lukrecije že dolgo ni videl. Še zmerom je strmел v predmet, ne da bi ga videl. Glasovi, koraki — mimo so šli. — Lukrecije že dolgo ni videl. Pobesil je oči; ni hotel več gledati, pa čeprav šimpanza tako in tako ni videl.

Danes ne pojde več ven, ni prehudo lačen. Telo se je prestopilo, se samo pomaknilo k postelji, ne da bi moglo zadeti ob stol. Vso opravo je poznal na pamet. Oblečen je padel čez blazine, dolgo je strmel kvišku, kjer bi moral biti strop, in naposled spal.

Ker je tudi v pozno dopoldne ni hotelo biti in ker tudi po tistih pribojevanih minutah (še lahko pride) ni preizkuša je pokljukalo, se je odpravil ven. Ob stenah hiš se mu je mudilo, ko da zamuja sejo. Šele ko je prečkal cesto in mu je park hrustnil pod nogami, je upočasn timer korak. — Tu ne bo nikogar srečal; napetost je popustila, kot bi si oddahnil in bi se v njem razlilo olajšanje, in bilo je, kakor da je srečen. Stopal je z rokami v žepih ko fant, ki si požvižguje, kopal oči v travi in lesketajočih se vrhovih dreves in puščal za sabo poglede obpotnih gospodičen na razsejanih klopeh. Žep mu je nosil puhasto stvarco, ki jo je lahko ko bunkico otipal, kos kruha za laboda in krtačko za lase; v drugem je imel denar in cigarete. Trikrat je prasn timer z vžigalico in ni puhn timer dima, četrtič mu je v dlaneh zagorelo. In napotil se je naprej, podoben tujcu, ki čaka na enega od vlakov, pa ta čas nima kam in se zdaj razgleduje. — V grmovje skrita klopca pri ribniku je bila prosta in spešil je do nje, kot bi ga prijel strah, da bo prepozen. Gledal je otroke na trati in mali vrtiljak in konjičke in gugalnice; gledal je, kako mamice tekajo za svojimi škrtati, kako drevesa šumijo in kako se je ustavil čas. In bilo je ko ropot in cviljenje žage pri sosednji hiši popoldne, ko šklepetanje krožnikov in pribora v kuhinji pred kosilom, ko zadnje strastno brcanje žoge in osamelo poklicavanje domov na prazni cesti, ki jo zaliva večer.

Potem je gledal nekam v zrak in njegove pretekle oči bi lahko prijele meglico, ki se je tanjšala čez svod; in zdaj bi jih moral splašiti vrabec, ki je prhn timer mimo.

»Gospod, prosim, koliko je ura?«

Bile so zaskrbljene očke in rumen fantič, ki je čakal; potem je bil napor zavesti, da spet gleda in da je dan, in potem so bile iznenada gugalnice, ki v sapici odmerjajo čas, in mrtev vrtiljak... Stopal je ob grmovju in pod drevesi kraj ribnika in bil je po obrazu, srajci in hlačah, po rokah, ki so spremljale sklonjeno hojo, kakor bi razsvetljeni vagoni pritopotali skozi noč in odvrgli svoje bežeče svetlo-temne sence nanj. Postajal je vse manjši in jajčasta glava mu je v nabrežju sence spet in spet blisnila v svetlobi, kot bi prišla pod slap, pa je potem spet potonila v vlažnih lisah, do kamor je seglo morje. Pri ograji je labodjemu paru nadrobil kruha, in ko je vsega razdal, ju je še gledal, kako cmokata z rumenima kljunoma v umazano zeleno vodo, kako sta bela kakor otroštvo in kako se z nožicami odganjata in ploveta stran, ko da izzivalno bežita, ko da se odmikajo sanje, pa za njimi ne more. In ko sta pustila brazdi za seboj in bila že skoro pri svoji laguni na onem bregu, ju je še vedno gledal, s prsmi naslonjen na ograjo in rokami, obviselimi čez tram.

Ko je v menzi čakal, da ga natararica preseneti, in je ko vsakič opazoval Kristusa, kako se masti z ostanki, ga je iznenada presunilo,

kako mu je podoben, ker oba zapuščata ta svet. — Potem je videl, kako se Kristus ozira, kje bi lahko še kaj spraznil, kako je vstal in si prinesel krožnik z ene od sosednjih miz, si postrgal v svojega, kar je bilo na njem, se udobneje pripravil in se znova lotil jedi. Pravzaprav se moraš naučiti, je izzival sam sebe, ko ti zmanjka denarja, boš kar isto počel.

Obiskovat ga je prihajala Agata z obrazom, ko da od jutra do večera moli zanj. Smehljala se je, mu v svojih zavojih in cekarju prinašala jesti — kar ji je od kruha in mesa ostalo, ker ni bila lačna — mu kdaj pa kdaj rinila v roko denar, petstotak ali tisočak — nagrade za šivanje, pometanje, pomoč v kuhinji v tistem domu — in vzela ga je, kot je jemal hrano. Prihajala je dopoldne okrog desetih, ker je bilo zanjo od tam pa do njega dve uri hoda. Lahko bi sedla na avtobus, a je raje varčevala; da ji hoja koristi in da se ji tudi prav prileže in ji torej nič ni priti do njega, se je izmikajoče branila, kadar ga je popadel bes. Zdaj je že vedel, da je vsako prepovedovanje proč vržena sila. Ni mogel vzdržati, če je trkala in ga s pohajajočim, otroško navnim glaskom priklicovala: »Mihael! Mihael!«, nema postajala pred zaprtimi, črnimi vrati, se čas prestopicala, čas butala in vnovič prosila: »Mihael! Mihael!«, na lepem prenehala, da je zazevalo v prsih (vedel je, da prisluškuje in ugiba, če morda ni šel z doma), in spet jela udarjati, to pot vztrajno, ko da ne misli odnehati, enakomerno, ko da to počne žival, ne premočno, kot bi se bala zbuditi pozornost stanovalcev; in ko je na koncu hodnika zaropotala kljuka in so zacvilili tečaji, je vpraševala, če niso morda videli Mihaela, odgovarjala, da bržkone spi in da nič ne dé in da bo že sama, in udarjala naprej, tolkla; spet prenehala (vedel je, česa se je bila zbala — da nima pri sebi ženske?) in po tej tišini lahko kliknila: »Mihael, si sam?«, in potem znova utihnila, zdaj dokončno, le sem in tja izgubljeno tolenila, ko da bi zaječala, klicala pa nič več (vedel je, da ne pojde od vrat in tudi do večera ne in vse dotlej, dokler se ne oglasi in ji ne odpre). In isto je bilo s hrano in isto z denarjem. — Zato je dopoldne do desetih ostajal doma in puščal vrata odprta, čeprav ni spal. Kajti za nič na svetu ne bi hotel še kdaj občutiti prizora, ko se je bil odpravil zjutraj in se vrnil šele zvečer: in ko jo je zagledal, kako pred črnimi, zaprtimi vrati na stolčku, ki so ji ga bili vsilili, v dve gubé povita ko pozabljena cula kima, sama sebi kima — kakor ogorek cigarete, pohojen na stopnici —, potem pa plane predenj.

Navadila se je preizkusiti, ali je bil vrata odklenil; torej je vzburkala mrak in tihoto, ne da bi mu bilo treba vstajati, »Nu, Mihael, kak si, pôvej,« je postala za njegovim hrbtom; vedel je, da bo. In ko se mu ni zljubilo niti zarobantiti nazaj: »Daj mi že mir,« je pripognjena, počasi, ko da bi bilo sploh mogoče, da bi jo bila molk in negibnost zadela, krenila dalje mimo hrbta proti postelji, tako trudno predstavljaje težke noge, kot bi ji kdo umrl in bi hodila za krsto. — Sama je štorkljala v tihoti. — Ko pa je do kraja stlačila ničvredne vzmeti in se vgreznila v posteljo, da bi skoro udarila z glavo ob zid, je že po-

zabila, kaj ji je bilo malo prej žalostno seglo v misel. Mrežico in cekarček je posadila kraj sebe na stran in jela brkljati. Mihael je še vedno sedel pri mizi in opazoval skozi okno, kako se gredo trije kratkohlačniki skrivalnice. — Nehala je brkljati; torej je že privlekla na dan tiste svoje zavoje in jih zdaj ogleduje: misli, da jih ne bo hotel vzeti, ker niso dovolj dobri zanj. »Mihael?« se je le drhté utrgalo iz nje. »Mihael, pšinesla sam ti. — Pôglej!« In ker ga je bolj zanimalo skrivanje, se je skobacala na noge, da pristopi k mizi, ponižno kakor pes, oprezno ko k bolniku. Prav trpel je, ko se mu je bližala; ni je sicer videl, zaznal pa je sleherni dobrotni gib in sleherno ljubečo kretajo in do nadrobnosti razložil bedni izraz na obrazu. Bilo je mučno kakor vroča sapa na tilniku. Zadržala je nogo, ko da si ne upa dalje. Iztegnila je roko, se napela, da bi dosegla mizni rob, in odložila je, kar mu je bila prinesla. Skrivanje je postajalo kakor dolgčas in iznenada se ga je polotil up, da bi se dalo z okna spustiti po vrvi na dvorišče. Agata pa je neodločno stala tam, korak od njega. Obraz ji je potemnel in vsak čas bo spregovorila. Čakal je. »Kak možeš bit tak?« je rekla s hrapavim glasom, kot bi ga tolažila. »Kak možeš bit tak?« se je ohrabrila. Molčal je, da jo spravi v zadrego. »Mihael!« je dahnila polaščevalno in v pozivajočem glasu je drhte, pretanko zazvenelo, mu izsililo trzavico v licih in drget brade in kotičkov ust, ko da bi se trudil k nasmehu; potem je pustil trepalnicam, da mu odrešijo oči, kot bi bilo hrepenenje po temi, kar je zavelo vanj. »Mihael moj!« se je zagnala naprej razširjenih, oslabeledih rok, ki ko da ves čas samo čakajo na objem, svetlih očesc, ki ko da kličejo »ljubčka«, in po razburjenem nedrju počez razklana ko vlažna in temna zemlja v na novo zoranih ogonih. Razrezano dlan, razprto v kratke prste, je nemirno, trzaje vzdignila, jo stegnila, da je lebdela med žoltim podom in sivim stropom in ko sončnica tipala za lučjo. »Mihael!« je privrelo iz nje; ni več strpela, dotaknila se je njegove rame. »Mihael, to ne more več tako naprej, saj to ni mogoče. Skoro tri mesece bo že tega, Mihael! skoro tri mesece bo že tako.« Pobesil je glavo na prsi, ko da ne more drugače, ko da je bilo temno hrepenenje, kar je zevnilo v njem. — In v tem večno mračnem, mrzlem prostoru, ki je dihal praznoto razdejanja, je sivolasa starka tarnaje in glasno hlipajoč vlekla za obleko moža, ki jo je odrival, kakor bi ji bil tuj. A starka ga je vlekla k sebi tem siloviteje, kolikor bolj grob je postajal, ga božala po kratkih laseh, ko da bi mu bila mati, in jokala, kakor da joče z njim. — Odsunil jo je, da si je naredil prostor in je lahko vstal. Postavil se je v kot h knjižni omari. »Pusti me!« ji je presekal gib in ni se obrnil. V očescih, ki jih je razprla, se ji je pokorno, razumevajoče utrnilo in odštorkljala je nazaj k postelji, se zvalila k cekarju in mreži. Jela je brskati; in izvlekla je robec. Potem si je brisala oči in se usekovala. —

»Falka sem videla...« je plaho začela.

»Nočem!« je malodane kriknil — glas mu je bil preteman — in ni se obrnil.

»Dobro izgleda, zdrav je...«

»Nočem! Slišiš? — Nočem!« je v srdu skoraj škrtnil z zobmi.

»Saj ti je brat, Mihael! Mojbog, saj ti je brat. Pa kaj ti je storil, Mihael? — Kaj?«

»Resnica je, da nič,« je rekel, ko da bi odgovoril sebi, ne njej.

»Rekel mi je...«

»Ati, dovolj!« se je Mihael obrnil.

»Mihael!« je kriknila, osupla, da se ji je bil pokazal, in potem presunjena, da je začela mečkati robec, in potem je jokala — tiho in sama zase, ko da noče motiti.

Ni pristopil k njej, ampak k mizi, sklonjen potegnil stol k nogam in je vznejevoljen čakal. Gledal je skozi okno; gledal je hodnik, zavščen z umazanim perilom, in stranišče in žensko v coklah, ki je nesla čeber, dva malčka, ki sta bila počepnila k ograji, okna in streho in oblak v reži neba.

»Kak požundek maš!« je kliknila s postelje in toliko da ni plosknila z rokami — robec je bila že potlačila, od koder ga je bila vzela. Pustil ji je, da se je skobacala na noge, pograbila pepelnik na stolu, ga z očitkom: »Koliko kadiš! Nê smêš, potem boš pa bolan,« oberoč, ko bi bil zlata vreden, pritislila k prsim, odhitela k lončeni peči in ga spraznila vanjo in kupico, ko jo je bila še prej v krilu obrisala, da je baker vzplamenel, spet postavila na stol. Zasukala se je z vnemo, ki te napade po pravkar prestanem hudem; torbico in mrežo je odložila na stol, posteljnino zalučala na tla. »Kakšne umazane rjuhe imaš,« je zagodrnjala, slekla žimnico in pohitela v omaro iskat sveže, ki jih je bila pred tednom oprane prinesla. Plahutala je z njimi, vzdigovala žimnico, se iztegovala in sopla, tlačila konce rjuhe za robove; pripognila se je, pobrala prešito odejo, jo razprostrla čez napete rjuhe, pobrala blazine, jih potolkla in položila. In ko je bilo to opravljeno in postelja nared in ko je pošarila še s tem in onim in je bilo končano vse krog postelje, kakor mora biti, se je še po zadnjem pretehtavajočem pogledu, če vendar ni kaj ušlo ostrim očescem, sunkoma zavrtela in jezno godrnjaje in pobliskovaje s pogledi po podu, urno, ko bi jo kdo priganjal, odštorkljala k vratom po metlo. In je rdeča in s tresočimi se rokami sopihala in tekala naokrog, vzdignila je stol na posteljo in se mučila krog nejevoljno odmikajočega se Mihaela, se pripogibala, da bi pometla pod mizo, trudna je uleknila križ in že brzela naprej. — Potem je pobrisala prah in se obregnila ob knjige, koliko da je tam prahu. Nič več se ji ni mudilo; kakor bi se bala, pomirjena, ker ji je uspelo najvažnejše postoriti, da ji potem ne bo nič več ostalo in ne bo imela več kaj početi in se bo morala posloviti. Vprašala ga je, ali kaj dela in če zasluži in če ima denar. Gledal je skozi okno, videti je bil truden. Vprašala ga je, če ima dekle. Od nejevolje je trznil in hitela je čebljati, da zdaj pomiva in da so ji obljubili na mesec dva tisoč, da bo torej veliko zaslužila. Pripovedovala mu je, kako je v domu, da je hrana dobra in da veliko jé in da jo tam že vsi poznajo. Da jo je upravnik pred vsemi pohvalil in ji, da so vsi slišali, za novo leto obljubil blago za obleko. One babe, da so bile jezne in nevoščljive, ker da je še nova, komaj leto bo tam. »Kaj ni to lepo?« ga je, razvneta ob spominu na triumf, poprosila za lovor. Gledal je skozi okno, pa ni ničesar videl, in s kazalcem je brisal po mizi. In spet se

je zagnala, ko bi v nji tišina zabrnela, in je, da bi pozabila, čebljala naprej.

Zdaj se je spravila nad omaro in ga je sama sebi tožila, v kakšnem neredu da živi. Metala je perilo na postelj, ga pregledovala in »umazan« ali »strgan« kos za kosom — spodnje hlače, nogavice, majico — lučala k rjuham. Potem je vse skup povezala v blazinasto culo in sedla še toliko, da si oddahne. Ko otrok je pogledovala naokrog, hotoč si sobo in opravo za popotnico potlačiti v spomin. — Domislila se je nečesa, zamrmrala in začela šuštetiti po mreži, po svojih zavojih. Nemirna jih je vlekla na svetlo, jih odmotavala in šarila; nekaj je iskala, nekaj, kar je prinesla in pozabila dati. »Aaa, tu jejst!« je vžžarela, vstala in vzdignila culo. »Mihael, poglej! To sam ti još pšinesla,« je molila svinčnik na suho tinto. — Vzdihnila je, ga pustila na stolu. Bila je že nared; s culo v desni roki, cekarčkom pod pazduho in mrežo v levi je stala in še je stala in objemala sobo; poslavljalja se je od knjižne omare, sten in mize, bakrene kupice na stolu; potem sta ji begajoči očesci udarili ob upognjeni hrbet, ovlažili sta se in hotela je nekaj reči, pa je samo odprla usta; in stegnila je roko, kot bi se ga hotela dotakniti, občutiti telo odraslega dečka, pa ni stopila naprej, ko da nima pravice do tega. Z roko v zraku, ko da ga mesto z razpelom blagoslavlja z mrežo, je zahripala, da gre. Znanki mora še nekaj kupiti, ko je že v mestu in ji je obljubila, pa tudi pozno je že, se je opravičevala. In je odštorkljala k vratom, sama, v tihoti. »Mihael!« je kliknila. Obrnil je glavo, jo tako čudno pogledal, ko da bo vsak čas zajokal; pobesil je oči in rekel: »Zbogom.« Kot bi zadrhtelo v nji, je zamrznila pri kljuki, a ji je bil že obrnil hrbet, da je lahko spet gledal skozi okno. Šla je. Z zatisnjenimi očmi in z glavo v rokah, ki jih je opiral na komolce, je prisluškoval, kako so podkovani čevlji škrtali po kamnu, zaropotali po lesu; kako je umiral zvok in je ostal samo še odmev in potem nič več.

In ostal je tako, z obrazom v dlaneh. Od Šentjakoba se je oglasil zvon, pridružil se mu je drugi in tretji in tudi pri frančiškanih in stolnici je zvonilo. Bilo je poldne.

Bil je večer in spet, kot če reka potegne v vrtincih vodo na dno. Pri nagi mizi je na prekrižanih rokah, nad majhno puhasto stvarco Mihael spal.

Prebudil se je pod vrbo na obrežju reke, ki je ni bilo čuti in je tudi videti ni mogel. Vedel je, da je in da je mrzla in umazana kakor kanali tega mesta. In potem ni vedel, ali je še danes ali že drugi dan. — Gledal je blato, kjer so se nekoč vrstile kabine, ugotovil, da je bila trhle in spolzke stopnice zgrabila reka, in spoznal, da je zmagala narava. Nekam se je bil zagledal, tja k vrbi na koncu, kjer ograja preži, in je še zmeraj gledal, kakor da je tam nekaj kakor zgrbljen kupček, kar sedi in sedi in še zmerom čaka in je bilo tu, odkar je prišel, in ne bo odšlo in tudi do večera ne in vse dotlej, dokler se ne vzdigne. In potem spet ni vedel, ali je še danes ali že jutri in iznenada je to postalo neznansko važno, kakor beseda po smrti. — In še zmeraj

je gledal tja nekam in motne oči so ga že bolele. Pa jih ni mogel odtrgati, čeprav je hotel in četudi je to zdaj že silno želel; kakor da jih to pot ne more odrešiti, kakor da je tisto tam v njem močnejše od hrepenenja po temi. Postalo mu je, da bi jokal, pa ni mogel jokati, ker je moral gledati in bi bilo jokanje milost. In še zmeraj ni vedel, ali je ta dan današnji ali jutrišnji in če ni morda že neki tretji dan, ki mu ne ve imena.

Ko se je prebudil, je bilo že temno in bila je taka tihota vsenaokrog, da je lahko prisluhnil šumu reke. In pomislil je, da se je najbrž v snu prestrašil, in je zato odprl oči. Pobral se je in roke in noge so ga bolele in ni videl, kje si naj stepe zemljo. Spustil se je po položnem kamnitem nasipu k reki, si zmočil roke in umil obraz. Potem je zlagoma, pošev krenil nazaj navzgor k blatni poti pod vrbe. Šepajoč, kot bi bil pohabljen, se je odpravil po nji; vrbovje, ki se je zapuščeno dotikalo tal, ga je plazilo po obrazu in rokah in skoraj bi se bil spotaknil obenj. — In potem se ni več prestopil, kot bi se mu bilo udrlo in bi mu noga obtičala v grezu; stal je, »Neumnost!« je pomislil, pa stekel po blatni poti pod vrbbami nazaj in vrbe so ga teple; tekkel je skoz noč in ni videl, kje je blato in kje mokrota in kje kamen; in potem ni videl, da je že mimo kraja, kjer je bil maloprej ležal, kakor da je slep in teče prav do konca. In ko je bil tam pod vrbo, kjer ograja preži, je pokleknil, ko da bi kaj iskal; sklonil se je, ko da se tolče po prsih v cerkvi pri povzdigovanju. In klečal je, ko da moli; da moli, ker veruje ona. — In ko se je zavedel, je še zmeraj klečal in še zmeraj je bilo temno in je reka šumela...

Umazan, kakor je bil, je vstopil v obcestno krčmo; in ko je zagledal žlobudrajoče, nabuhle obraze, zvodenele oči in kako se vsi sunkovito in preveč živahno pogovarjajo z rokami, in ko mu je udaril v obraz vzbuh hrupa in sopare, mu je postalo, da se ni mogel napiti. In bil je, kakor da ni med njimi, in s komolcem na točilni mizi je mislil, da je zdaj kakor Kristus. — Moški pred točajko je negiben miroval in butnila ga je, ker je mislila, da spi. — Zdaj je Mihaela zbudlo kakor od sunka, težko breme, da je tako življenje, se je zvalilo nanj in zbal se je, ali bo vzdržal; in domislil se je Kristusa in da je njemu laže, ker je nor.

Bilo je migotajoče žarenje, kar je ščemelo v oči. Z glavo na rokah je spal pri mizi; prostor in žarenje in moški pri oskrunjeni mizi so bili, kakor da to traja od vekomaj in da se ni nič spremenilo in da se tudi ne bo. In ko se je zavedel, da je buden, in je videl krog sebe vse stvari, kakor jih je bil pustil, in ni imel s kom govoriti, se je jelo dramiti v njem; kakor da se mu v prsih nekaj giblje, kakor da je topla kri. — Mrtva morja, mrtva morja so zavalovala v njem; razširjajoč se, so tonila vanj kakor tinta v pivnik; in bila so enako temna in enak madež so mu zapuščala na prsih. In v tem mrtvem prostoru je vstajal mrtvi čas: najprej so po vrsti pred obraz, ki se je bil pravkar zbudil, ki pa je že nova trudnost legla nanj, prihajala imena; potem so se iz velike daljave jeli oglašati glasovi — kakor žvenket in ropot posode,

kakor rezki klici, kakor božanje in srce; potem je prihuljeno zabobnal molk kakor tiktakanje stenske ure, plazenje večera in grozljivo šepetanje; in potem je bilo čuti pretakanje v zidovih kakor zamolkel hrum; iznenada je sunila brneča tihota in je bilo kakor mrtvi Ivan. —

In je šel, moral je, moral v drugo nadstropje, moral je prijeti vinsko rdeči ročaj. In bilo je kakor steklena vrata in zvonjenje in trkanje, tisto zahtevajoče, zadihano, in potem mozaični tlak, še venomer isti mozaični tlak, rumen in rožnato vzorčast, potem bele, bele stene in mimo majcenih črnih vrat — zdaj zdaj bodo treskoma odletela in bo s praga predirno, neusmiljeno in vendar kakor v bojzni podhrteva-joče zarezalo, da bo rezalo, rezalo, rezalo — vhod kakor v brlog, kjer se svet neha, in že so oboki, beli, kakor so bele stene, in je bel strop in je težak blišč orehovega pohištva in tenka sivina preproge in ko bela stikala in bela vrata v kuhinjico, kuhinjico, in kakor tam je bilo, tam zofa, tam — še zmerom na straži, še zmerom na straži, enaka, kakor bi še zmerom... kam? kam se deti? tu? da, Franc, že sedam, tu, seveda, tu je okno in tvoj stol in tvoja mizica... tu, da, tu, tu; kaj naj bi bilo tu? tu, tu je — da, hvala, dobro je; kaj praviš — kdo bo navil, kdo bo — kaj? — Aha, roke si lahko v kuhinjici umijem, v kuhinjici, da, da, ozko je, ozko in umivalnik je, tu je in voda teče, kakor je tekla, in je potem prišla, se prikazala, si popravljala lase; kam je šla? kje so stali, stali in nekaj govorili, skupaj govorili, ponavljala sta, ponavljala sta — da, Franc, seveda Franc; v Boga veruješ? in praviš, da ne hodiš k maši; ne hodiš, ker se bojiš, ker praviš, da pravijo, da boš ob službo. Smola. — Veliko da te je stala vsa ta instalacija, in kako da je zdaj in kako da je bilo, in škoda je, da je samo en prostor; ti bi ga pregradil, samo okno, še eno okno manjka, če bi ga skopal, potem da bi šlo, praviš; praviš, da bi šlo še eno okno — in zakaj je ne podreš, da, zakaj ne nove peči, ki ne bo dimila, zakaj jo pustiš, da je še zmerom kakor na straži, kakor na... Tarok? Seveda ob torkih, takrat je tarok.

Hiša? to sem rekel? Seveda je že stara... Da se nihče ne briga zanjo, praviš? — Če si cel in zdrav, potem nisi pohabljen? — Zakaj da sprašujem? Kar tako, ker bo hišo vrag vzela. Ker bo... kaj — kakšno zvezo da ima to, vprašaj? Seveda je nima. Kar tako — nisem pohabljen, hišo bo pa vrag vzela... in tam je kuhinjica in v kuhinji — ne, kjer je Mica — so vrata v shrambo — ne, v Micino kuhinjico — vrata, ki še niso prepleskana in bi jih bilo treba, najbolje belo, da je videti novo, novo, novo, kakor poha... pohaba... kakor je zdaj pisarna, tam sta bili in po stenah je bilo in v sobi naprej, kjer je spet pisarna, je bila, in v sobi na drugi strani in v sobani naprej in naprej je hodnik in tam je kamrica in naprej so stopničke in je vrt — vrt? to sem rekel? Da, na vrt bi, rad bi, si tako dober in mi dovoliš? Da sem videti sentimentalen? Ne, Franc, ne, motiš se — še najmanj to — zdaj je, vem, smetišče in tam pod lesko je humus, ki da bo izvrsten, kakor praviš, in praviš, da bi bilo treba kostanj posekati in da si trto rezal in da bi najraje posekal tiste grmičke, ker so podivjali, grmičke — kako se jim že reče? kakor hor — horten — hortenzije, hortenzije so bile; da so podivjale, praviš? To je, kakor znorele, kakor je v moji

krvi, da ne morem pozabiti — da vrt ne more pozabiti, kje so bili čeber in lestev in grede in praprot in gradič (razdejan je) in koš na deblu, ki ga ni več, in drvarnica, v katero več ne morem... vidiš, pogrnala je divja češplja, cibora in kostanj sega do tal in to prej ni bilo tako in vse to vem in tako čudno je, ko vem — kaj mi govoriš o zidu, da bo padel, da se nagiba, in nadstrešku, da se ruši, in jarku, da se pogreza, in vodi, ki ne odteka; voda, da ne odteka, da ne odteka, ne odteka, praviš, praviš, da ne odteka, in o rešetki na koncu govoriš in zakaj govoriš o trti, da bom grozdje lahko zobal, in o travi in plevelu, ki ju s stez ne moreš pregnati, ker nihče po vrtu ne hodi, ker je vrt sam, prazen, praviš in govoriš, če je bil prej pesek po potkah, pesek, droban in bel kakor smeh, in krog gred kamni okrog in okrog, kamni kakor stare dragotine — in še zmerom si tu; in govoriš in čenčaš — saj že grem spet nazaj po hodniku, kjer ni mize, lesene mize in ni predalnika, rumeno-rjavega predalnika, in po mozaiku proti steklenim vratom in še: vidiš črna vrata tam na levi? in kamnit hodnik in nazaj dol v prvo nadstropje, da te vsesa — kjer bi lahko tudi, kjer bi in četudi bi... pa ne bi nikogar, in za mizo in skozi okno na hodnika, zavešena z umazanim perilom. — Videl si — Lukrecije pa že dolgo, Lukrecije pa že dolgo... In nosek in našobljena usta in oči, ki jim nikoli ni bil kos in jim ni mogel ukrasti barve. In gležnji in zapestja, ko imam debele kosti, in život in prsi, ko sem pravi štor. —

Pobesil je oči, ki kakor da so spoznale norost svojih v hipu izgorelih želja in nad, pobesil jih je ne kakor za kes ali tiho priznanje zablode, ne kakor za iztreznitev in bodljikav posmeh samemu sebi, pobesil jih je v nerazumnem srdu, ki kakor da razpira vrelec globoko na njegovem dnu, v mivki vstalih morij, ki so zahrumela; zahrumela kakor te stene, katerih nadušen, starčevski dih je težko sopesel in hropel, da je plavalo, valovalo in od vseh strani šumelo vanj — bilo je, bilo, bilo je... Švistnila je bolečina obraza; trgala je — trgala in trgala, dokler se ni izlila v muko bokov. Potem je bolelo kakor nezaveden vzgib rok v zapestjih, ki so otekla.

Kar naprej je Agata po dvakrat ali trikrat na teden, pa najsi je tudi deževalo, po ozki bližnjici pripešačila dobrih šest kilometrov od težko duhtečih gozdov v mesto in po trdem tlaku naravnost pod okrilje Gradu in po strmih stopnicah k črnim vratom. Neutrudna je vlačila sabo oprane rjuhe in perilo in zakrpane nogavice, kljubovalno šuštelasvojimi zavoji in v roki mečkala denar, ga z neusahljivo trdovratnostjo oblegala, da mu je v joku in sreči izmamila besedo ali pogled, in nikdar je ni mogel toliko ponižati, da bi se ne vračala več. Čeprav je vsakič vzrojil, je začenjala o Falku; pravila mu je, da študira in kako da napreduje v življenju, da sprašuje zanj, da mu je hudo in da bi ga rad videl, da ga prosi, naj mu dovoli; in bolj ko ga je to pripovedovanje srdilo, vztrajnejša je bila, vedno znova mu je kakor z bolečim očitanjem budila misel na brata in ni hotela odjenjati, kot bi si bila v svesti, da lahko samo hrumi, a da je udariti ne more. Tako ga je sčasoma utrudila, da je jel topo sprejemati njeno čenčanje, se

zavijati v nedostopnost in si nadevati izraz naveličanega poslušalstva. Vendar je kdaj pa kdaj, ko je najmanj pričakovala, bruhnil na dan silovito in gnevno, da se je zdrznila, kot bi jo kdo v temi zagrabil za vrat, potem pa se zakrknila vase kakor ostarela mati, ki jo nadira sin. Ko je slednjič zlil nanjo, kar ga je tiščalo, je jela od vsepovsod vleči robce na svetlo. In je štorkljala sama, v tihoti. Ko je zaprla za sabo, je v sobi, kot bi jo bila ulila v kip, otrpnila mrtvost. In po vsakem njenem odhodu je bila ta mrtvost globlja, resničnejše mrtva, da se je vedno trše zarezovala vanj. Kakor bi se bil po vsakem njenem odhodu vedno oprijemljiveje zavedal, kako se mu s tisto počasno nezadržnostjo zapira kaverna krog srca, ga je vsakič grabil nemirnejši klic, se ga je lotevala mrzličnejša nestrpnost, ga je slepila stopnjujoča se obsedenost, da je korakal sem in tja, od stene do stene, po votlo odmevajočem prostoru, legal in znova vstajal, sedal k mizi in strmel na zavešena hodnika in spet pobešal glavo in jo zakrival z dlanmi. — Pa je bila mrtvost čedalje bolj gluha in mu je čedalje kruteje dokazovala svojo prisotnost; trgala mu je tolažbo, da bi bila morda le blodni sen, dušila ga je in priplazile so se ure, ko je negiben sedel z rokami na mizi in z nogami, iztegnjenimi pod njo, in je, zleknjen daleč nazaj in oprt na naslonjalo stola, mislil, da umira, čakal, da umre. Globoko je zajel sapo kakor v začudenju, da še diha, potipal se je po prsih kakor v bojazni, da se mu je bila udrla kri. Obšla ga je slabost, da mu je bilo pretežko skrčiti nogo in se poravnati na stolu. In so se plazile ure in je v njem kričalo, da je še mlad.

Mora bližajoče se smrti ga je polagoma pogrezala v neko vrsto groznice, ki se je stopnjevala tem bolj, kolikor bolj se je vanj zažiralo prepričanje, da je bolan, ker naj bi si bil s tem večnim kajenjem nakopal tuberkulozo. V tem ga je še toliko bolj utrjevalo suho pokašljevanje, ki ga je čedalje pogosteje posiljevalo in v katerem je jel videti zanesljiv in neizpodbiten znak svoje bolezni. Z vsemi silami, ki so mu preostale, se je jel bojevati s kašljem in vsakič, kadar je kašljal, je čakal, kdaj bo pričel kašljati kri: na trenutke se ga je lotevala omotica. — Od zunaj pa klici otrok in njih tekanje in pomije po straniščih, gruljenje golobov na oknih in, kadar se je nagnil dan, duh po večerjah.

Potem se je, kakor bi se bil osvestil, posmehnil svoji bojazni, se ozmerjal za strahopetca, ki ne zna umreti. In je, kakor bi si bil slednjič le dopovedal, željno čakal tisti kdaj, ko pride, tisti kdaj, ko ga ne bo več. Pa sta bila vsa trezna presoja in vse, kakor na dlani jasno dopovedovanje zaman; muka umiranja ga je obrezumljala: čutil je bitje srca in čutil težo, ki je polzela nanj. Z roko na prsih je skušal ustaviti počasno odtokanje krvi, ki naj bi se mu bila nabirala ob trebušni preponi na spodnjem robu prsnega koša. V ušesih mu je posikavalo: »Prepozno, prepozno, ni mu več pomoči«, in vsako jutro se je prebudil začuden, da se je sploh še prebudil, in z grozo, ker bo morda ta dan umrl. — Agata je s šestim materinskim čutom takoj zaslutila, da je z njim nekaj narobe. Jela je siliti vanj, če ni morda zbolel, ko je tako bled in je videti tako slab, potem je zasumila, da je od pomanjkanja in lakote tak, in brž mu je ponujala, kar mu je bila v svojih zavojih

»pšinesla« — in potem je, ker ni hotel jesti, za trdno vedela, da je njegovi bledici in slabemu teku krivo večno samevanje v tej sobi; in jela ga je klepetavo nagovarjati, naj se kdaj malo sprehodi, naj gre že vendar enkrat ven na zrak; in je govorčila, da bo na koncu še zares zbolel, če bo kar naprej čepel v tej luknji. — Komaj je vzdržal vse to blebetanje, ko ni imel niti toliko sile, da bi jo zmogel nahruliti (kar samemu sebi se je zasmilil, kako slaboten da je). Ko se je slednjič le zavedela pozne ure in ga je zapustila, si je sicer oddahnil, ali precej zatem se je kar vgreznil vase, čuteč pezo kapljajočih minut, tisto nenamerno, mrtvo-hladno trdoto nezadržne vztrajnosti, s kakršno se propad zaje vate in te zmelje. In zavest, da je šele na začetku te nepretrgane verige, mu je jemala razsodnost.

Tako se je na vsem lepem odločil in pobegnil k zdravniku. Sproščujoče olajšanje, ki se mu je razlivalo po telesu, ko je zapuščal ambulanto in stopal po prašni cesti s soncem v očeh, pa ga je iznenada minilo in spoznanje, da ni vreden smrti, ker je v njem premalo sile za to, ga je zbudlo, da je obstal.

Zdaj je prišlo obdobje, ko ga je vsak dan gnalo ven iz sobe na ulice med ljudi, da je kakor brez cilja tudi po ves dan taval po mestu. In v tem pohajkovanju je bilo, kakor da je obstal, ali bolje: obtičal, da ne more ne naprej in ne nazaj, da blodi v krogu ko ne živa ne mrtva žival v kletki. In v tem beganju je bilo kakor pričakovanje, nerazumno, nedoločno, nedoumno, ki zadrhti v človeku, da je lahko še in še — in še naprej, da se ima česa oprijeti in torej naposled le vzdrži tisti nenehni še, ki nikdar ne obmiruje. Bežal je iz sobe z majhno puhasto stvarco v žepu, ki jo je spotoma otipaval, kakor bi bila tvor v njem. Koračil je mimo grčavih hiš — kakor bi stopal po cerkveni ladji mimo klopi, ki so jih bile posedle starke z rutami na glavah, zavil je na prisojni breg, se namenil čez pettonski most in hitel je, kakor bi preteče vstajalo za njim. Šele ko se je znašel pri pošti sredi toka mesta, je nekolikanj zadržal korak. In potikal se je naokrog, da je na stolnici slednjič le odbilo čas kosila, in klatil se je po cestah, si ogledoval izložbe in se vlekel dalje, dokler ni sonce zašlo in se je lahko spravil spat. Kakor mrtvorojence je mimo njega odplavljalo dneve, nehasni čas, ki se je vlekel ko prašna poljska pot v pripeki; ko pa se je iztekel, je bilo, kot bi bil trenil z vekami in ko da ni bilo ničesar vmes, ko da je bil maloprej zaprl oči in ga zdaj — ko mu odprte strme v strop — topo navdaja zavest, da je nekoč že ležal buden prav tako na hrbtu in je prav tako buljil v strop in da je nekoč že občutil v ustih prav tako trpko, sesajočo grenkobo in da je nekoč že pomislil, da je bilo to nekoč, pa se ni mogel domisliti — kakor tudi zdajle ne — kdaj naj bi to bilo. Vendar mu je sčasoma videz tavajočega zaljubljenca kakor bledikast lišaj plahnel z obraza; čez oči se mu je kakor mrenasta kožica zarasla nekakšna zamišljena zbranstvo in vsa njegova zunanost je dobila nekaj pokončnega in ravnega, premočrtnega, kakor bi se bil v svojem bistvu, na dnu, čeprav nezavedno, razkosano in nejasno, usmeril v tisto neoprijemljivo resničnost, ki si jo je uporno in vztrajno obnavljal v duhu, ki ji je čedalje nezadržneje zapadal in ki ga je potegnila vase, kakor te potegne vase

sla in norost. Pričel je hoditi kakor po uhojeni poti, kakor bi si bil postavil meje, venomer bliže je prihajal k cilju, čedalje točneje je posnemal včerajšnjo pot, podoben svinčenemu vojaku je uklanjal nepokorno telo razžarjenemu hotenju notranjosti, korakal je, korakal in sločil hrbet, težka robotost in okornost sta padali z njega, svinčeni vojak je paradiral, se vrtel v krogu, dneve in dneve v istem krogu, kot bi ne mogel več iz njega. In vračal se je truden, legal v od včeraj in od predvčerajšnjega večera razmetano posteljo, kot bi opravljal nadležno, vendar neodložljivo nujen posel, in vstajal z nemirom, kakor bi se vsakokrat prebujal ob ihtivem drdranju budilke, navite za na dolgo pot v neznano. Čutil je — otipal bi lahko —, kako od dne do dne priteka kakor gosta tekočina vanj in ga kakor čašo polni, in od dne do dne se mu je neugotovljiva nestrpnost čedalje bolj bodoče zadiralna v prsi in se čedalje bolj dušeče razraščala v njih. Pa je minil dan, pa sta minila dva in so bili mimo že trije in hotenje, tisto nerazumno pričakovanje, ki ga ni mogel in v najtemnejših globinah svojega jaza tudi ni hotel spraviti z razumom, je nepotešeno še zmerom trpelo. — Ne da se več, ne da se več, pa je le moralo biti; bo kdaj? bo? ali bo? pa ni prišlo; sam pojdem, da končam, pa ni šel in je ostalo. Minil je teden in je še žgalo, minil je drugi in ni več upal. Sonce je vstajalo, ljudje so hiteli po opravkih, psa in konja si lahko videl, avtomobile, bleščavo laka, videl si lahko vse, kar si že včeraj in kar boš jutri — kakor da drugega ni, kakor da je bil le šepet, prazen in jalov, ki hoče tešiti. Potem — jutri, jutri in je minilo toliko teh jutri, da jih že ni bilo več, da je že pozabil, kako se reče dnevu, ki sledi. Zdaj je vstajal in se odpravljal ven, kakor kosiš ali se briješ, in je prihajal in legal, kakor bi mu ritem gibanja odmerjala v večnem vrtenju veliki in mali kazalec zore in zatona. Zapredel se je kakor buba. In potem je treščilo vanj, da si ni mogel pomagati. In je spet z očmi navznoter ko drugi med mnogimi hodil. In je spet z očmi navznoter ko drugi med — kakor z bičem po očeh mu je krvavo vzelo vid: utrgal se je bil veliki, nevidni šiv dneva.

Ostala sta samo še slap svetlobe in Lukrecija, ki je šla po nasprotni strani. In potem se je zgodilo z njim kakor s skalo, zakotaljeno po strmem bregu v deročo reko; in je še zmeraj stal; potem je stal, ko da je kakor drevo in da ne more z mesta; in potem, ko da mu je to gledanje izpilo kri in je razparalo šiv tega telesa, ko je čez prežarjeno modrino pokal veliki, nevidni šiv dneva. In ni hotel gledati in tudi videti ni hotel; in hotel je, da bi bilo, ko da sploh nič ni in kot bi se temu dnevu nikoli ne bil pretrgal šiv, in že je hotel iti svojo pot, pa ni mogel. In nekateri so se jeli že ustavljati, kaj da je tam, kamor gleda, pa jim ni mogel reči, naj gredo svojo pot, da zdaj niti pike ni več, ker je bila pravkar ponikla in jo je zagrnilo valovje. In potem se je iznenada počutil, ko da je v tujem mestu izkoreninjena sadika. In potem so mimo ugonobljenih oči nezanimivo bežali obrazi, ki jih ni videl, in ceste, po katerih nikoli ne bi bil šel; na prehodu bi ga skoro podrlo, na pločniku toliko da se ni zaletel v drog; in v njem je bilo ko odpihani listi, še podrhtevalo na mizi, prek stola in po zofi, nastlani po tleh; in potem v njem ni bilo ničesar več, ko da bi snežilo. — Ko

se je na enem izmed oglov zavedel, da sploh ne ve, kod hodi, je bil v njegovi sobi še zmeraj nered, kakor ga je bil piš zapustil.

In ko je tako stal na tistem oglu in je bila rumena hiša pred njim in so ji okna bleščala v soncu, ga je medlo obšlo, da jo je zdaj po treh mesecih videl pa ni bil zmožen dojeti, kaj da to pomeni. In potem se je jel ozirati za avtobusom in kje je postaja, saj ni mogel še kar naprej kolovratiti po cestah, ki kakor da vodijo v neskončnost, in še po tej vročini. In ko je v skoraj praznem avtobusu ves poten sédel, je v njem zazevalo — kam? Ni mogel med tiste stene — v večni somrak in gluho. In je, ne da bi se bil prav zavedal, prestopil na drug avtobus in se vozil naprej, v obraz, ko da nekam namerja in da tudi točno ve, kdaj da bo izstopil. In na končni postaji je ostal v avtobusu sam in je tudi sam krenil po pesku, ki ga je vzdigoval veter. In potem je bil že daleč, čisto majhen pod velikimi vrati — belimi stebri, razmaknjenimi kakor žrelo.

Stopal je ko po potopljenem vrtu: mir — kakor oblazinjenost v telefonski celici in kakor šumljanje v grmovju in drevesih, kakor tlesk peruti in zgrabljan pesek in kakor tu in tam nekdo — tu sklonjen in tam gredé. Peza, kakor bi zamiral gong. In potem je stal, da ni vedel, koliko je ura. In bil je sklonjen in je gledal zemljo in rože in grmičje, pa je bilo, ko bi nikamor ne gledal; in je čakal, da se v njem toplota razlije, in prisluškoval, ko da bi slutil besedo, pa so bile samo rože in rože in rože, trava in zemlja, in v njem je bil še zmeraj nered, s kakršnim je bil prišel. In potem je bil, kakor da moli. In potem, kakor da trga in grebe vase, kakor da noče verjeti, da je ta zemlja, ki jo vidi, tudi zemlja v njem in da mu je poslej ostala samo še bolečina. In potem se ni ganil, kakor da v njem ničesar več ni in kakor da pojde od tod. In potem je stal, kakor da še zmeraj upa. — Padel je ta dan. Nekje v tihoti in temi, kamor te redkokdaj zanese noga, je v beli srajci med kamenjem blodil moški in grenko ga je žejalo po tej tihoti in temi, pa je bilo, ko da nista zanj. In je stal in čutil svojo kri in hišo, ki umira; in mrtva morja so bila, ki so valovala v njem. Tema je vpijala osamljene udarce, zamolkle glasove.

Postopajoče gruče in razsvetljene izložbe in nemir kavarn, ki te hoče zvabiti, in angeli, ki plavajo, in nakodrane putke, ki stopicajo mimo, ko da res kam namerjajo, samo da se jim ne mudi; in rjoveče vespe in gosposko brnenje in hupanje in sledovi gum. In je bilo hitenje mimo in zadevanje obenj in izložba s čevlji, ki jih ni videl. In je strmel v izložbo s čevlji, ko da namerja jutri spet priti, da bo spet strmel v te razpostavljene čevlje. In je stal tam in sij za steklom ga je slepil. In bilo je ko slap svetlobe in ko po treh mesecih si jo videl; videl, ko ni vedela zate; potem — še zdaj v tisti sobici ne ve. In ni se premaknil od izložbe, kakor da je v luči ujet. S ceste je vdiraló vanj kakor sanjski prsluh, ga prevzemalo kakor pridušen grom z gora. Pa še vedno ni imel v sebi sile kakor v tistem popoldanskem soncu pred rumeno hišo z bleščavo v oknih, da bi mogel dojeti, kako je tri mesece živel, tri mesece do tega razparanega dne.

Zadel ga je lahen udarec, vzdramil svež sopuh; in z omagujočimi gibi se je opotekaje izmotaval spod težkega pregrinjala, ki se mu je

zapletalo med noge, se mu oprijemalo života, ga bodlo v lica in dušilo. Spotaknil se je ob vsiljivo blago in je padel in čezenj je zdrvel brzovlak z oglušujočim bobnenjem in truščem.

Medla cesta, mrzek hlad, pojemajoče sikanje brezovih metel, nobene ure ni v sobi, nobenega tiktakanja, le zamiranje zvoka, odtekanje, razdajanje in porazgubljanje koščka za koščkom.

Zbegan in prepaden, sunkoma loveč sapo in kakor omotičen je prišel k sebi, da je bil odpahnil nizka vratca na podstreho; kakor brez njegove volje ga je potopila migljajoča temina. — Ko mu je mivka silila v čevlje in je moral paziti, da se ni udaril ob tram nad tlemi, je kakor nekdanj plašno prisluhnil skrivnostnemu ječanju in se je pred njim zaspano razkrila pozaba. — Ubral jo je po stopničkah tja gor, kakor otrok neučakan, drhteč. Počeni je k poševnemu tramu, položil roko nanj, da je čutil njegovo žilnato, s smolo zalito površje, ki je na dolnji strani potemnelo od že zdavnaj izparele mokrote. Uzrl je kakor skrinja podolgovato in visoko skladovnico strešnikov — in, glej, nasproti enak kup in za onim tramom tudi! Tako nanagloma in ostro se je v njem dvignil stari, do srži poznani, trmasti in odločni dih, ki ga je vroče prižemal in varno grel, ki mu je bil kakor vdihnil življenje in bil, kakor da je njegov, tako prešinjajoče je vzdrtelo skozenj, da je stal in se oprijemal trama, stal in čakal, kdaj ga raznese silni pok. — Opotekel se je pod svetlikajoče se strehe in priklo-njen je s hrbtom pobrisal les; že se je sklanjal v lopo in zaokrožil s pogledom po mivkasti ravni. Sedel je na tla, pozabljajoč na hlače, prijel strešnik z vrha, ga z obema rokama ponesel k očem in strmel je vanj, ko bi nikoli ne videl strešnika. Z dlanjo je z njega zbrisal prah, da se je motno izluščila umazana rdečina in se mu je le počasi ohlajal občutek hrapavega in trdega, kar ti lahko odrgne in posname kožo. In vnovič je podrgnil po opeki, kot bi hotel — hotel nazaj, ko da je ta trenutek nekaj na robu njegove zavesti, nekaj, kar se hoče tam daleč zganiti, in drgnil je ta oblikovani kos trde, žgane ilovice, kot bi imelo to kakšen smisel, ko da ne bo čez teden ali dva znova siv, kakršnega ga je bil pobral, božal ga je in stiskal k sebi, bežal in stiskal in jokal je, jokal prvič po tolikem času — zdaj je že ihtel, kot bi bil še zmerom nedorasel fantek; potem je grčal vase kakor žival, ki so ji pobili mladiče, in naposled je utihnil in je tako sedel in je sedel in je bila tema in ni bilo nikogar, ki bi ga bil slišal, in je bilo samo pokanje in škripanje v tramih in mivka, ki je silila v čevlje, in tu ali tam kaka svetla pikica v strehi. Z obrazom na kolenih, v dve gube skrčen se je bil že pozabil vprašati, kaj bi naj pomenilo, da je po tolikem času jokal, kaj bi naj pomenilo, da se je še po treh mesecih razparalo v njem.

V prsih hiše, grajene iz kamna ko za tisoč let, vendar že neutajljivo stare, prav kakor v samem njenem zamirajočem dnu se je zganilo. V votlini, ki jo je bil načel razkroj, da je bila vsa nasičena z duhom po vlažnem, v zemlji gnijočem listju, ki je v nji že davno usahnil studenec, da so ostale od njega samo še krhke osušine, in ki je nanjo legla pušča pozabe, da je umrlost žebrala rožne vence ko v noči brez spanca dekla na kolenih pred razpelom, je krčil in vil žejne ko-

renine potomec rodu. Ta stara stavba ga je stisnila k sebi; kakor bi ga hotela vzeti vase, je iz kotov vlekla temnejšo senco nadenj. — Gluhoba, tišja, bolj nema, ga je tesnila, samota, trša, bolj mrtva, je plavala naokrog, tema, gostejša, bolj črna, je lila nanj.

Nobene mehkode ni bilo v tem obrazu, pa čeprav ni otrdel v močato stvarnost poslovnega sveta. Ta mu je bila enako tuja ko otroštvo. Zdaj, ko je svetloba pošev padala nanj in je zrl tako nepremičen v prazno, so se v njem, kakor bi jih bil kdo nalašč podčrtal, razločno utelesile poteze nedoraslosti, ki te konec koncev naredijo podobnega podivjani rasti. In roke, ki so podpirale trup in ki jih je bil oprl na oba ogla mize, so s to razširjenostjo več kakor samo hotele in bile tudi več, kakor da so se neomajno trdno odločile; tako razpete so bile kakor vstale roke. V hrbet je prvič napravil vtis, da je širokopleč.

»Rekel sem ti že, Falk.« Oglašil se je, kot bi zakašljaj.

»Ampak zakaj? Zakaj, Mihael?« se je s postelje zagnal Falk, podoben svojeglavemu fantiču, ki si ne da in ne da dopovedati, kako smešno neuresničljive so njegove želje; razvnet in nestrpen, da še poslušati noče.

»Rekel sem ti že, da hočem biti sam. To je vse.«

»Ne razumem, Mihael, zakaj vendar?«

»Sam hočem biti, kaj ti to ne zadošča? Sam — razumeš?«

»Pa kaj sem...«

»Nič! Ničesar mi nisi storil, ničesar nisi kriv — samo pusti me; prosim, pusti me — ne morem več.«

»Ne, ne pustim te; hočem vedeti, kaj te je obsedlo. Nočeš me več poznati, ko bi ti...«

»Kolikokrat naj ti še povem, da mi nisi storil ničesar in da nisem jezen nate! Ničesar mi nisi storil. — Napisal ti bom.«

»Dobro; potem mi pa povej, zakaj, zakaj nočeš, da...«

»Sam, sam, sam hočem biti. Sam. Slišiš? Sam — pustite me že vendar pri miru! Prosim vas; Falk, prosim te, ne hodi k meni! Nisem jezen nate, na nikogar nisem jezen. Samo sam hočem biti, samo sam.«

Molk, ki ju je presenetil, je bil molk, v katerem se užaljena jezljivost seli na tistega, ki je moral zadnji molčati.

»Ne! Ne pustim te, pa konec!« je Falk skoraj zakričal. Vstal je. »Saj sem ti brat,« je nadaljeval razsodnejše. »Hočem, da mi poveš, kaj te je obsedlo. Ne bom odnehal, to ti obljubim.« In ker Mihael očitno ni bil pri volji karkoli reči ali storiti, se je v navalu ulilo iz njega: ali sploh ve, kako ga je bil prizadel in kako ga boli, ker se tako vede do njega? Ali res ni v njem niti kapljice ljubezni, trohice srca za brata? Kaj da mu je storil, da je moral to doživeti? Da se mu še sanja ne, kako ga včasih zagrabi in mu je, da bi se najraje napil, da bi umrl. Da tega ne more več prenašati. Da bo storil samnevmkaj, ako bo še vnaprej ostajal tak. Naj mu že enkrat pove, kaj ga tišči. Sam, sam, sam da hoče biti in da nič drugega ne da od sebe. Ali je zanj tujec? Ali mu je res tako tuj?

Ni se ganil in molčal je.

»Mihael!« je kriknil Falk. »Mihael!« je vnovič kriknil. Zagrabil ga je za ramo in mu obrnil obraz; pritisnil si ga je na prsa in ga zadržal, ko da ga ne bo več izpustil; ko da je zdaj vse poravnano in pozabljeno, ko da sta spet skupaj, ko da sta spet Mihael in Falk — kakor Mihael-Falkova soba, Mihael-Falkove knjige, gôspa, Mihael in Falk sta bila spet tako poredna, stepla sta se in...

S težavo mu je izpulil glavo iz nemirnega primeža potnih dlani.

»Falk,« mu je rekel, »Falk, saj razumeš, da moram biti sam? Kajne, da razumeš?«

In potem nista več govorila. Falk ga je s svojimi pasje pokornimi očmi proseče gledal, s prsti žulil prste druge roke, in je pobesil glavo, kakor če že hočeš, pa naj bo — ampak razumem te pa res ne. In je potem Mihael rekel: »Slišal sem, da dobro študiraš?« In je ostalo v zraku, da je bil slišal, in bi bilo boljše, ko bi sploh ničesar ne bil rekel. In je hotel popraviti in ga je spodbujal: »Greš partijo šaha?« Pa je Falk odkimal. — Obviselo je med bratoma — če že hočeš pa naj bo, ampak boli me; zakaj, zakaj si tak, poglej tako rad bi... Sklonjen nad mizo je Mihael, kakor bi se hotel spovedati, jel govoriti. Sprva se mu je glas mukoma in šepetaje trgal, sčasoma pa je čedalje bolj strnjeno, umirjeno naraščajoče vrelo iz njega kot po prvih kapljah, ko po strehah in tlaku božajoče in tolažeče zaškropoče jesenski dež. Moraš me razumeti, Falk — je pravil — ne smeš biti užaljen. Nekega dne — Falk, poslušaj me! nekega dne bomo spet skupaj. In bo, kakor je bilo, vse tako, vse, kredenca in zofa v *fukslohu*; in rogovje po stenah in v najini sobi srnjak in komode in uri in tista enonoga miza, kuhinja in vrt, potke in grede in kostanj in grmički, Falk — v modri dvorani bodo spet visela ogledala, v Vikini sobi bo vse, kakor je bilo, tudi fotografije v okvirčkih na zadnji steni in podij v kotu pri oknu, Falk — razumeš, zato moram biti sam. — Zdaj, razumeš Falk, zdaj vem, vem, kaj moram; Falk, boš videl, kaj bom, boš videl, da bom; moram, Falk, moram in četudi bi moral zato — ne vem kaj, če bi moral. Vidiš, zato hočem biti sam. — Saj se kdaj pa kdaj lahko vidiva in tudi Agata lahko pride, samo ne motita me preveč. Razumi me. Prosim te, razumi me! Saj me, kajne, da me? Falk, poglej me v oči! — Me razumeš?

In je za hip umrlo vse naokrog. Bila je miza in bil je stol, bilo je okno in mračilo se je že. V tej sobi pa je zamirala beseda; ko bi jo bil kdo v cerkvi na glas izrekel. Mihael se je bil napol zaobrnil in roka mu je čez naslonjalo stola še zmerom pomirjala prvi zagon; Falk, zmršen in ves po čevljih, hlačah in suknjiču kakor otrok, z eno roko v žepu, z drugo za srajco na prsih, je kakor od straha, vendar grabežljivo sijoč v obraz, pobesil otožne, pijančkaste oči; zdelo se je, ko da šele zdaj dohaja, kar mu je bil Mihael govoril. Spustil je mlahavo roko k telesu, se majavo prestopil in v svoji slabi, grbavi drži sedel spet nazaj na posteljo, se hrbtoma spustil na blazine in dal roke od sebe. In je ležal tam in je zaprl oči, da je bil, kakor da si nenehno ponavlja: Agata, jaz in Mihael — in vse, kakor je bilo.

(Odlomek iz romana)